

10 +1 keinoa pysyä pystyssä

Maarit Piirtola

Vanhempi tutkija, dosentti,
UKK-instituutti ja Helsingin yliopisto

Lämmin kiitos yhteistyöstä

Hankekoordinaattori Julia Ben Khalifa, UKK-instituutti
Erikoistutkija Saija Karinkanta, KELA

Muistatko, tilanteen kun sinä tai läheisesi kaatui?

- Milloin se tapahtui?
- Missä se tapahtui?
- Oliko aamu, päivä, ilta vai yö?
- Miksi kaatuminen tapahtui?
- Olisiko kaatumisen voinut jotenkin estää?

Miksi kaatumisia pitäisi ehkäistä?

1. Kaatuminen on yleistä

- Joka 4. yli 65-v. ja joka 2. yli 80-v. kaatuu vuosittain
  - Puolet kaatuu vuoden aikana toistamiseen
  - 15 % vähintään 3 kertaa vuodessa

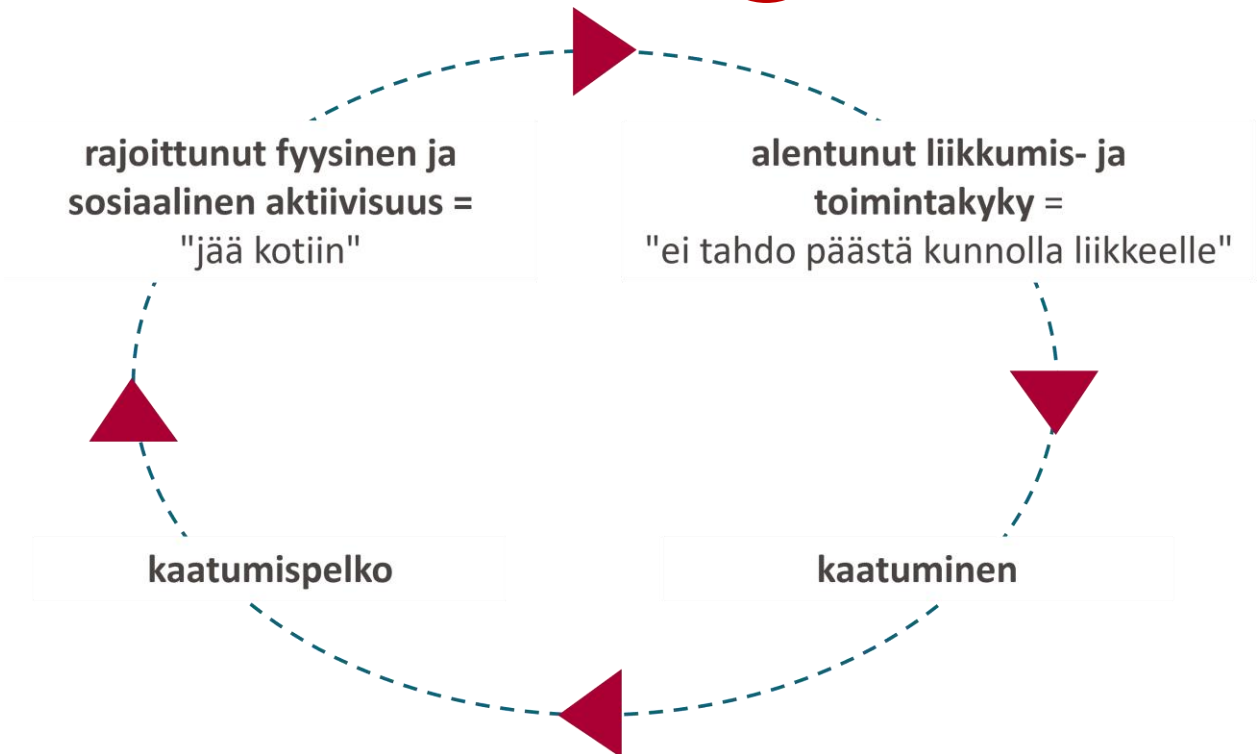
2. Kaatuessa sattuu

- Joka toinen kaatuminen aiheuttaa jonkin vamman
- Noin joka kolmas kaatuminen johtaa terveydenhuollon kontaktiin
- Yli 1000 kaatumiskuolemaa vuosittain

Kaatumiset aiheuttavat myös

- inhimillistä kärsimystä,
- toimintakyvyn heikkenemistä ja
- kaatumispelkoa.

Kaatumisia voidaan ehkäistä

- vähintään joka viides
- tyypillisesti joka kolmas
- joskus jopa puolet

**Mistä
aloittaa?**

**Monipuolinen liikuntaharjoittelu
on tehokkain
yksittäinen interventio, mutta
yksinään se ei riitä mikäli toimintakyky
on oleellisesti alentunut!**

**Jokaisen ikäihmisen tulee
tietää omat vaaratekijänsä
ja tietää miten voi vähentää
omalta kohdaltaan
kaatumisvaaraa!**

Kaatumisvaaran arviointi

Keino 1

Kaatumisvaaran arviointilomake

- KaatumisSeula®-hankkeessa kehitetty itsearviointilomake

Tämän lomakkeen tarkoituksena on karkealla tasolla arvioida kuinka suuressa kaatumisen vaarassa olette. Vastatkaa alla oleviin kysymyksiin rastittamalla teitä parhaiten kuvaava vaihtoehto. Rastittakaa vain yksi vaihtoehto kysymystä kohden.

1. Mihin ikäryhmään kuulutte?

- alle 75 v. (0 p.)
 75–84 v. (1 p.)
 85 v. tai vanhempi (2 p.)

2. Oletteko kaatunut viimeisen 12 kuukauden aikana?

(Kaatumisella tarkoitetaan mm. liukastumista, kompastumista, putoamista)

- En (0 p.)
 Kyllä, 1 kerran (2 p.)
 Kyllä, 2 kertaa tai useammin (4 p.)

3. Koetteko tasapainonne hyväksi ja liikkumisenne varmaksi?

- Kyllä, liikkumiseni on varmaa ilman apuvälineitä sekä sisällä että ulkona (0 p.)
 Kyllä, apuvälineen kanssa (1 p.)
 En, koen epävarmuutta tasapainoni ja/tai liikkumiseni suhteen (2 p.)

4. Tarvitsetteko apua päivittäisistä askareista ja toiminnoista selviytymisessä?

(pukeutuminen, peseytyminen, kotityöt, kuten ruoanlaitto ja siivous, kaupassa käynti ja asioiden hoito)

- En, selviydyn kaikesta itse (0 p.)
 Kyllä, tarvitsen jonkin verran apua joissakin askareissa (1 p.)
 Kyllä, tarvitsen paljon apua (2 p.)

Osa sairauksista lisää kaatumisvaaraa.

Näitä ovat (mm.):

- sydänsairaus
- diabetes
- Parkinsonin tauti
- huimaus
- osteoporoosi
- heikentynyt näkö
- muistisairaus
- aivohalvaus
- hengityselinsairaus
- tuntopuutokset alaraajoissa
- tuki- ja liikuntaelämistön sairaus (mm. nivelrikko, alaraajojen tekonivelet)

5. Onko teillä jokin yllä mainituista sairauksista?

- Ei (0 p.)
 Kyllä, yksi (1 p.)
 Kyllä, kaksi tai useampi (2 p.)

6. Kuinka usein harrastatte liikuntaa?

- 3 kertaa viikossa tai useammin vähintään 30 minuuttia kerrallaan (0 p.)
 1–2 kertaa viikossa vähintään 30 minuuttia kerrallaan (1 p.)
 Satunnaisesti tai en ollenkaan (2 p.)

Laskekaa kaikista kysymyksistä saadut pisteet yhteen. _____ pistettä

- 0 p. Kaatumisvaaranne ei ole kohonnut.
1–5 p. Kaatumisvaaranne on kohonnut.
6–8 p. Kaatumisvaaranne on selvästi kohonnut. *Suosittelaa ammattilaisen arviota.*
9–14 p. Kaatumisvaaranne on suuri. *Vaatii ammattilaisen arvion.*

Kaatumisvaaran arviointilomake

- KaatumisSeula®-
hankkeessa kehitetty
itsearviointilomake
versio 1

Laskekaa kaikista kysymyksistä
saadut pisteet yhteen. _____ pistettä

- 0 p. Kaatumisvaaranne ei ole kohonnut.
- 1–5 p. Kaatumisvaaranne on kohonnut.
- 6–8 p. Kaatumisvaaranne on selvästi kohonnut.
Suosittellaan ammattilaisen arviota.
- 9–14 p. Kaatumisvaaranne on suuri.
Vaatii ammattilaisen arvion.

pisteytys ohjaa
jatkotoimenpiteitä

Lomakkeen antaja täyttää:

pvm ___/___/20___

- ei tarvetta lisätoimenpiteille
- ohjeistettu lisäämään liikuntaa (liikuntaohje)
- kerrottu sopivista liikuntaryhmistä
- annettu aiheeseen liittyvää materiaalia
- suositeltu hakeutumaan tarkempaan kaatumisvaaran arviointiin

10 lisäkeinoa kaatumisten ehkäisyyn

1. Liiku monipuolisesti ja säännöllisesti

Yksittäisistä keinoista
liikunta on tehokkain!

- ✓ Liikkeellä päivittäin
- ✓ Tasapaino ja ketteryys-, lihasvoima-, liikkuvuus- ja kävelyharjoitteet

Myös muistisairautta sairastavat
hyötyvät liikuntaharjoittelusta!

ORIGINAL INVESTIGATION

Effects of the Finnish Alzheimer Disease Exercise Trial (FINALEX)

A Randomized Controlled Trial

Kaisu H. Pitkälä, MD, PhD; Minna M. Pöysti, MD, PhD; Marja-Liisa Laakkonen, MD, PhD; Reijo S. Tilvis, MD, PhD; Niina Savikko, RN, PhD; Hannu Kautiainen, PhD; Timo E. Strandberg, MD, PhD

Importance: Few rigorous clinical trials have investigated the effectiveness of exercise on the physical functioning of patients with Alzheimer disease (AD).

Objectives: To investigate the effects of intense and long-term exercise on the physical functioning and mobility of home-dwelling patients with AD and to explore its effects on the use and costs of health and social services.

Design: A randomized controlled trial.

Results: All groups deteriorated in functioning during the year after randomization, but deterioration was significantly faster in the CG than in the HE or GE group at 6 ($P=.003$) and 12 ($P=.015$) months. The FIM changes at 12 months were -7.1 (95% CI, -3.7 to -10.5), -10.3 (95% CI, -6.7 to -13.9), and -14.4 (95% CI, -10.9 to -18.0) in the HE group, GE group, and CG, respectively. The HE and GE groups had significantly fewer falls than the CG during the follow-up year. The total costs of health and social services for the HE patient-caregiver dyads (in US dollars) were significantly lower than those of the CG.

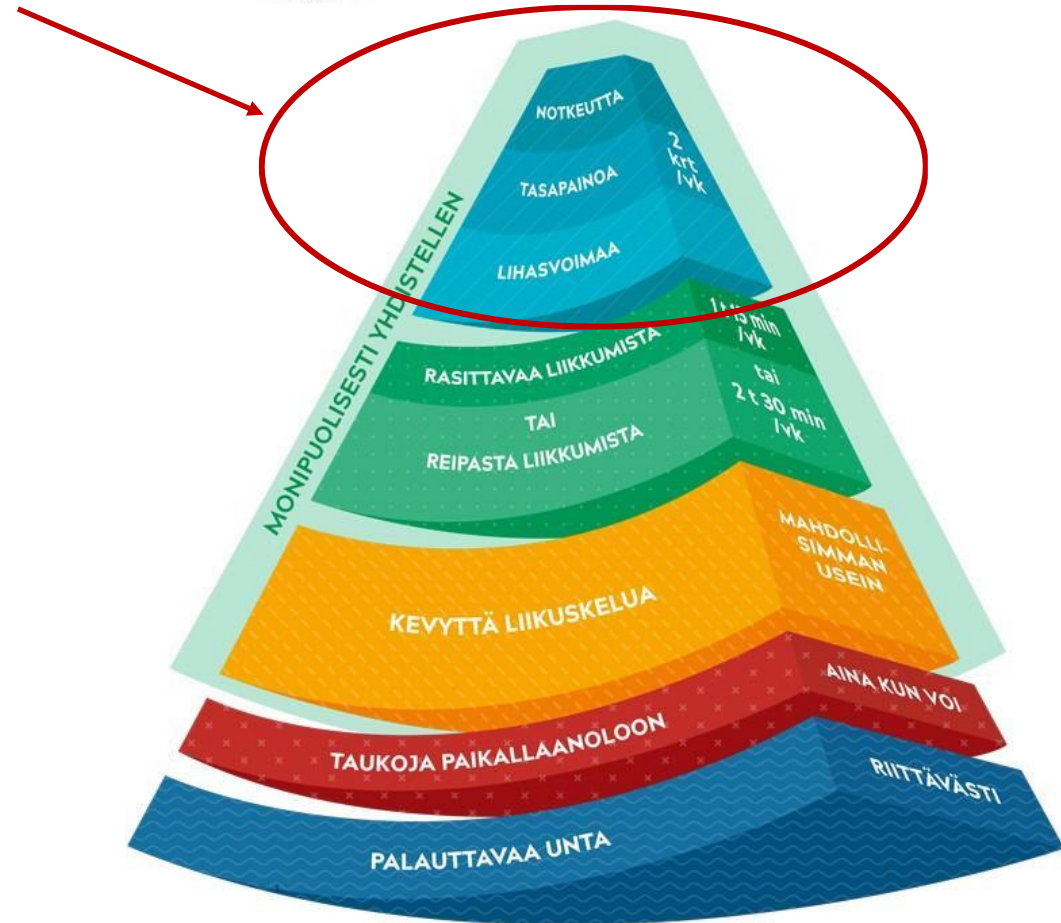
Lähde: Pitkälä K et al. JAMA Intern Med 2013;173(10):894-901.

VIREYTTÄ LIKKUMALLA

Liikunnalla voidaan

- ylläpitää toimintakykyä,
- hidastaa ikääntymiseen liittyvää toimintakyvyn heikkenemistä ja
- parantaa ”romahtanutta” toimintakykyä.

Viikoittainen liikumisen suositus yli 65-vuotiaille

 UKK-instituutti
www.ukkinstituutti.fi

Vinkkejä liikkumisen aloittamiseen

Pohdi

Kokeile

Suunnittele

Päätä

**Anna
tunnustusta**

**Varaudu
ja ennakoi**

2. Muista hyvät jalkineet

- Huonot ja epäsopivat jalkineet altistavat kaatumisille
- Hyvä jalkine on
  - pohjastaan luistamaton
  - tukeva muttei jäykkä
  - sallii jalan lihasten toiminnan
  - ei liian paksupohjainen, erityisesti talvikengässä pohjan on oltava pehmeä ja kunnolla kuvioitu
  - helposti kiinnitettävä

3. Käytä liukkaalla kelillä liukuesteitä

- **Kenkiin kiinnitettävät liukuesteet ehkäisevät liukastumista talvikeleillä ulkona**
  - Sisälle mentäessä liukuesteet tulee ottaa välittömästi pois – ovat todella liukkaat esim. kaupan lattialla
- **Myös nastakengät ovat hyvä valinta talviulkoiluun**

Pidä luusto ehjänä

Ennakoi liukkaat kelit

Liikunta

Hyvät jalkineet

Kiire pois

Keskity

Kotipihan
turvallisuus

Liukuesteet

4. Huolehdi kotiympäristön turvallisuudesta

- Liikkumisen helppous mm.
  - Kynnyksien poisto / huomiointi
  - Mattojen alle liukuesteet
  - Huonekalujen asettelu
  - Sähköjohdot ja tarpeettomat tavarat pois kulkureiteiltä
- Riittävä valaistus - myös yöaikaan liikkuesssa
- Tukikaiteiden tarve?
  - Pesu- ja wc-tilat
  - Pitkät käytävät
  - Portaiden turvallisuus
- Apuvälineiden tarve?
- Lattiamateriaalien liukkaus
- **Pääsy turvallisesti ulos!**

5. Huolehdi myös kotipihan ja lähiympäristön turvallisuudesta

- Tasaiset ja hyvin hoidetut kulkuväylät
- Hyvä ulkovalaistus

VINKKI!

Ota talvella aamulla postilaatikolle mennessä pieni hiekoituspusi mukaan ja hiekoita mennessäsi reitti

6. Syö monipuolisesti ja riittävän usein, huolehti myös nesteen saamisesta

- Terveellinen ruoka on hyvän toimintakyvyn perusta
- Säännöllinen ruokailu
  - Vähintään kolme ateriaa päivässä
  - Riittävä proteiinien saanti
  - Maitotaloustuotteita päivittäin!
- Juo nesteitä 1-1,5 litraa päivässä
- Tahaton painonlasku on hälytysmerkki

7. Varmista riittävä D-vitamiinin saanti

- **Ruokavalion tulisi sisältää**
  - Kalaa vähintään kahdesti viikossa
  - Vitaminoitunut rasva
  - Vitaminoitu maito
- **D-vitamiinilisä ympäri vuoden**
  - Ikäihmisille suositellaan 20 µg
  - Maltti mukana - ylisuurista annoksista ei ole kaatumisten ehkäisyssä hyötyä!

Terveys

D-vitamiinista: runsas saanti on yhteydessä pienempään kaatumisriskiin

Runsas D-vitamiinin saanti on yhteydessä pienempään kaatumisriskiin, osoittaa australialaistutkimus.

Ilta-Sanomat 9.12.2021

Uutispalvelu Duodecim

*”Sairaalahoittoa vaativat kaatumiset olivat noin neljänneksen harvinaisempia naisilla, joiden veren D-vitamiinipitoisuus oli **yli 75 nmol/l** kuin naisilla, joiden pitoisuudet olivat alle 50 nmol/l, tulokset osoittivat.”*

”Seerumin 1,25(OH)₂-D-vitamiinin pitoisuuden tavoitteena pidetään yli 50 nmol/l:n pitoisuuksia.”

8. Vältä runsasta alkoholin käyttöä

- Ikääntyessä alkoholin sietokyky heikkenee ja haittavaikutukset korostuvat
- Suositeltava enimmäismäärä **ilman pitkäaikaissairauksia**:
  - Maksimissaan 2 annosta kerrallaan
  - Maksimissaan 7 annosta viikossa
  - Jos perussairauksia maksimissaan puolet yllä olevasta.
  - Alkoholi on juhla juoma ja kokonaan ilmankin pärjää mainiosti.
- Huomioi myös alkoholin ja lääkkeiden yhteisvaikutukset!

9. Huolehdi terveydentilastasi

- Useat sairaudet lisäävät kaatumisvaaraa
- Sairauksien hyvä hoito ja kuntoutus on myös kaatumisten ehkäisyä
- Terveydentila on hyvä tarkistuttaa vuosittain
- Muista tarkistuttaa myös näkö!

10. Huolehdi, että lääkitys on ajantasainen

- Monilääkitys lisää kaatumisvaaraa
  - Samoin useat keskushermostoon vaikuttavat lääkkeet, kuten rauhoittavat ja unilääkkeet
  - Vain lyhytaikainen käyttö suositeltava
- Keskustele haittavaikutuksista, kuten huimaus, väsymys tai lihasheikkous, lääkärin kanssa
- Käytössä olevan lääkityksen tarkistus vuosittain!

”Terveen ja arvokkaan ikääntymisen lähtökohtana on, että ihmisellä on toimintakyky toteuttaa ja tehdä asioita, mitkä hän kokee itselleen tärkeäksi ja arvokkaaksi”

Montero-Odasso ym. 2022

Kiitos!

Lisätietoja kaatumisten ehkäisystä UKK-instituutin nettisivuilta
ukkinstituutti.fi

